

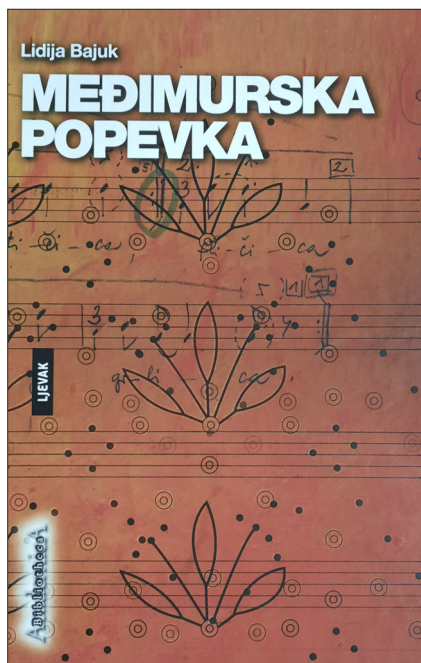
LIDIJA BAJUK:
Međimurska popevka
[A Folksong from Međimurje]
Zagreb: Ljevak, 2020, 391 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2024.1.07> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.
© 2024, Željko Predojević. This is an open access article licensed under the Creative Commons

Vedecká monografia *Međimurska popevka* (Medzimurská ľudová pieseň) autorky Lidije Bajuk je vrcholným dielom jej celoživotného úsilia o zmapovanie tohto nehmotného kultúrneho bohatstva, dnes už nielen Medzimurskej župy a Chorvátskej republiky, ale aj celého ľudstva, pretože v roku 2018 sa *međimurska popevka* dostala na Zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO.¹ Monografia však nevznikla preto, lebo *popevka* pribudla na tomto prestížnom zozname. Vyšla síce dva roky po jej zápise, no už teraz možno povedať, že výskum, ktorý predchádzal jej vydaniu, pomohol tomuto archaickému a melancholickému piesňovému prejavu obstáť v náročnej konkurencii. Autorka monografie pôsobí ako vedecká pracovníčka v Inštitúte etnológie a folkloristiky v Záhrebe a v spolupráci s Ministerstvom kultúry Chorvátskej republiky pracovala na ochrane medzimurskej ľudovej piesne v Chorvátsku (2013). To sa stalo základom aj pre jej ďalšiu ochranu na svetovej úrovni (2018). Bez príkras možno povedať, že práve ju môžeme, po Vinkovi Žganacovi, ktorého autorka v knihe často cituje, považovať za osobu v danej oblasti najpovolanejšiu. S ľudovou piesňou sa najprv oboznámila ako mnohonásobne ocenená vokalistka a neskôr ju uchopila aj teoreticky prostredníctvom archívneho a terénneho výskumu už ako prestížna vedkyňa. Svoju úlohu v procese vzniku monografie istotne zohrala aj miestna identita, pretože autorku a pieseň spája Medzimurie ako ich prirodzený habitat.

Monografia sa teda zaoberá medzimurskou ľudovou piesňou, ktorá dnes tvorí bytostnú súčasť tradičnej kultúry Medzimurskej župy a je obľúbeným a rozpoznateľným hudobno-tradičným znakom identity tohto regiónu na severe Chorvátska. Pozostáva z veršov, ktoré sa spievajú na melódiu (*vižu*). Tá tvaruje pieseň (*pesem*), ktorá sa spieva so zdôraznenou citlivosťou (Bajuk, 2020: 75). K archaickosti piesne prispievajú staré cirkevné nápevy a stupnice, v ktorých sa interpretovali jej prevažne lyrické a neraz aj praslovanské motívy paraliturgických sprievodných piesní. Z historického hľadiska možno tvrdiť, že medzimurskú ľudovú pieseň pestovali najmä ženy ako sólové speváčky. Zachovala sa predovšetkým vďaka cirkevnému spevu duchovných a svetských tradičných piesní v období, keď bolo historické chorvátske

1 Pozri *Međimurska popevka, a folksong from Međimurje*. <https://ich.unesco.org/en/RL/meimurska-popevka-a-folksong-from-meimurje-01396> (navštívené 20. februára 2024).

územie Medzímurie vyňaté z chorvátskeho územia, nie však zo Záhrebskej (arci)diecézy. Vzhľadom na to, že ľudové piesne sa neraz spájajú s kultivovaním identity (porovnaj Kuutma, 1996; Durrant, 2005), možno tvrdiť, že tento typ ľudovej piesne sa podieľal na zachovaní chorvátskej identity v medzímurskej oblasti. Dnes nájdeme jej prvky vo všetkých hudobných žánroch (klásika, pop, rock, jazz, etno). Spievajú ju jednotlivci, hudobné skupiny, ženy, muži a deti vo vokálnych, vokálno-inštrumentálnych alebo inštrumentálnych monofónnych a polyfónnych predvedeniach, samostatne alebo ako súčasť tradičného tanca, ktorý sa podarilo zrekonštruovať na základe terénneho výskumu po druhej svetovej vojne.

Monografia približuje historický, etnologický, etnomuzikologický, folkloristický a pedagogický kontext *medzímurskej ľudovej piesne* a je rozdelená do šiestich častí (Teoretický rámec, Historické a duchovné Medzímurie, Tradičná

medzímurská kultúra, Medzímurská ľudová pieseň, Prílohy, Literatúra a iné zdroje). Knihu možno považovať za najvýznamnejšie dielo v tejto oblasti, čo zároveň korešponduje so strategickými plánmi (porovnaj Thurley, 2005; Poulios, 2014) na zachovanie tohto nehmotného kultúrneho dedičstva aj pre budúce generácie (porovnaj Bendix, 2009).

Prvá kapitola skúma témy a východiská medzímurských ľudových piesní na kultúrnom, etnologickom, folkloristickom a lingvistickom základe. Metodologický rámec zahŕňa interdisciplinárne kultúrno-geografické, historické, antropologické a interpretačné prístupy. Prostredníctvom terénneho výskumu, analýzy, komparácie a kontextualizácie sa tu skúma pretavenie kultúrneho a spoločenského priestoru do fenoménu medzímurskej ľudovej piesne. Zahŕňa svetské aj sakrálne formy zakorenené v osobnej interpretačnej a poetickej skúsenosti, ktorá je často spojená s náboženským fenomenologickým rozmerom spirituálneho prežívania (porovnaj Otto, 2006).

Prvotná myšlienka „Príroda a kultúra sú nerozlučne späté“ (Bajuk, 2020: 9) usmernila autorku v koncepcii a metodológii štruktúrovania monografie. Ak má čitateľ pochopiť širší kontext a dešifrovať jej podstatu, najprv musí spoznať prírodné črty Medzímuria. Tie sú pôsobivo spracované vo väčšine piesní, čo odkazuje na nerozlučné prepojenie všetkých priestorovo-geografických faktorov s miestnou tradičnou kultúrou a miestnou identitou (porovnaj Häkli, Paasi, 2018).

V nasledujúcich dvoch kapitolách sa autorka zamerala na dejiny a tradičnú kultúru Medzímuria, pretože dedičstvo, história a tradičná kultúra sú tiež vzájomne prepletené fenomény (porovnaj Lowenthal, 1994; Ashworth, 2013). Poznanie dejín Medzímuria a tradičných obradných praktík, v ktorých je pieseň ukotvená, ďalej objasňuje jej interpretačný kontext a tematicko-motivický rámec. Navyše, vzhľadom na to, že kultúrne dedičstvo môžeme považovať za produkt rekonštrukcie minulosti determinovanej potrebami súčasnosti, jeho ochra-

na smeruje k budovaniu a formovaniu budúcnosti. Pochopenie týchto vzájomných závislostí, teda vzťahov medzi minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou, je jednou z výziev, ktorým musíme pri ochrane dedičstva čeliť (porovnaj Albert, 2020).

Najrozsiahlejšia kapitola nesie rovnaký názov ako monografia a komplexne charakterizuje rozmanitosť a význam hudobného fenoménu medzimurskej ľudovej piesne. Je rozdelená do trinástich podkapitol, ktoré na ňu odkazujú v užšom, ale aj širšom zmysle. Prvá časť predstavuje základné prvky piesne vrátane hudobných špecifik, poetických foriem, tradičného kontextu (kombinácia spevu a tanca) a jej úlohu v kolektívnom a individuálnom vedomí. Autorka ďalej podrobne rozoberá rôzne aspekty piesne, vrátane variantov, vplyvov či každodenného a svia-točného tradičného života. Zdôrazňuje textový výskum piesne, skúma jej existenciu v 20. storočí a spolu so zoznamom interpretov a diskografických vydání aj jej význam pre miestnu kultúrnu identitu a chorvátsku národnú identitu vo všeobecnosti. Autorka sa zaoberala aj autorskou stránkou piesne, pričom ako jeden z kľúčových faktorov zachovania nehmotného kultúrneho dedičstva zdôrazňuje medzigeneračný prenos a kontinuálnu kreativitu (porovnaj Bendix, 2009). Text sprevádzajú obrázky a vybrané verše, ktoré čitateľom uľahčia pochopenie a vychutnanie si množstva hlasov medzimurskej piesne a zároveň im poskytujú hlbší pohľad na jej kultúrny a estetický význam.

V posledných dvoch kapitolách sú prílohy a pramene, ktoré v tomto prípade okrem bohatého zoznamu archívnych zdrojov, odbornej a vedeckej literatúry a rozprávačov obsahuje aj zoznam zvukových nahrávok a folklórnych spolkov spojených s interpretačným kontextom piesne. Monografia sa končí prezentáciou medzimurskej ľudovej piesne na národnej a svetovej úrovni a životopisom autorky.

Na záver možno konštatovať, že vedecká monografia *Međimurska popevka* dôkladne skúma podstatu medzimurskej piesňovej tradície, a to nielen v rámci Medzimurskej župy a Chorvátskej republiky, ale aj na celosvetovej úrovni, najmä po jej zaradení do Zoznamu nehmotného svetového dedičstva UNESCO v roku 2018. Táto komplexná práca poskytuje pohľad na historický, etnomuzikologický a kultúrny význam medzimurskej ľudovej piesne a slúži ako kľúčový písomný zdroj pre zachovanie a pokračovanie výskumu tohto výrazného hudobného prejavu.

ŽELJKO PREDOJEVIĆ,
Osijek, Chorvátsko

LITERATÚRA

- Albert, M. T. (2020). *Culture, heritage and identity*. [PDF dokument] Získané z Institute Heritage Studies: <https://heritagestudies.eu/en/wp-content/uploads/sites/9/2020/07/Culture-Heritage-and-Identity-txt.pdf>
- Ashworth, G. J. (2013). From History to Heritage – From Heritage to Identity. In: G. Ashworth, P. Larkham (Eds.), *Building a New Heritage: Tourism, Culture and Identity in the New Europe* (s. 13–30). London: Routledge.
- Bajuk, L. (2020). *Međimurska popevka*. Zagreb: Ljevak.
- Bendix, R. (2009). Inheritances. Possession, Ownership and Responsibility. *Traditiones*, 38(2), 181–199. <https://doi.org/10.3986/Traditio2009380212>
- Durrant, C. (2005). Shaping Identity Through Choral Activity: Singers' And Conductors'

- Perceptions. *Research Studies in Music Education*, 24(1), 88–98. <https://doi.org/10.1177/1321103X050240010701>
- Häkli, J., Paasi, A. (2018). Geography, Space and Identity. In: J. Öhman, K. Simonsen (Eds.), *Voices from the North* (s. 141–155). London: Routledge.
- Kuutma, K. (1996). Cultural Identity, Nationalism and Changes in Singing Traditions. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, 2, 124–141. <https://doi.org/10.7592/FEJF1996.02.ident>
- Lowenthal, D. (1994). Identity, Heritage, and History. In: J. R. Gillis (Ed.), *Commemorations: The Politics of National Identity* (s. 41–57). Princeton: Princeton University Press.
- Međimurska popevka, a folksong from Međimurje*. <https://ich.unesco.org/en/RL/meimurska-popevka-a-folksong-from-meimurje-01396> (navštívené 20. februára 2024)
- Otto, R. (2006). *Sveto: o iracionalnom u ideji božanskoga i njezinu odnosu spram racionalnoga*. Zagreb: Scarabeus-naklada.
- Poulios, I. (2014). Discussing Strategy in Heritage Conservation: Living Heritage Approach as an Example of Strategic Innovation. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 4(1), 16–34.
- Thurley, S. (2005). English Heritage – The First 21 Years: Into the Future. *Conservation Bulletin*, 49, 26–27.

Preklad z chorvátskeho jazyka: Martin DJOVČOŠ

MARIJA DUMNIĆ VILOTIJEVIČ (Ed.)

Narodna muzika Vranja
[Folk Music of Vranje]

Belehrad: Muzikološki institut SANU, 2021, 111 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2024.1.08> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.
© 2024, Danka Lajić Mihajlović. This is an open access article licensed under the Creative Commons

Jednou z najnovších zvukových publikácií Ústavu muzikológie Srbskej akadémie vied a umení (SANU) je cenná zbierka terénnych zvukových nahrávok z juhosrbského mesta Vranje a jeho okolia. Publikáciu pripravila Dr. Marija Dumnić Vilotijević, etnomuzikologička a samostatná vedecká pracovníčka ústavu. Ide o druhé vydanie v edícii *Zvukové poklady Ústavu muzikológie SANU / The Sound Treasury of the Institute of Musicology SASA*. V Ústave muzikológie SANU sa totiž nachádza jeden z najdôležitejších fondov zvukových dokumentov týkajúcich sa tradičnej hudby v Srbsku. Súbor nahrávok získavali v prevažnej miere spolupracovníci ústavu vlastným terénnym výskumom. Od jeho vzniku bol jednou z jeho hlavných úloh v oblasti výskumu hudobného folklóru „zber materiálov a terénny výskum“ (viac o tomto aspekte práce ústavu v Lajić Mihajlović, Jovanović, 2014). Pôvodné nahrávky sa uchovávali s úctou k ich výnimočnej vedeckej hodnote a k dielu ich predchodcov, ale aj s vedomím nestálosti starších zvukových nosičov (najmä voskové fonografické valčeky, drôtené valčeky a magnetofónové pásky). Zodpovednosť voči tomuto typu vedeckého dedičstva podnietila spolupracovníkov ústavu k ochrane pôvodných nahrávok využívaním nových technológií (pre viac informácií o digitalizácii fondov pozri: Dumnić, Jakovljević, 2014; Lajić Mihajlović, 2017). Autorka však okrem primárnej ochrany prameňov v rámci svojej sociokultúrnej zod-